

Συγγρὸς ἀνέλαβε τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάλου ἐν Ἀθήναις Θεάτρου, ἔσπευσα νὰ γράψω εἰς τὸν φιλόπατριν τοῦτον ἄνδρα τινὰς ἰδέας μου περὶ τῆς καταρτίσεως τοῦ Θεάτρου τούτου εἰς ἐθνικόν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἄλλοιον ἦν ἔξ ἀρχῆς τὸ σχέδιόν του, διότι μοὶ ἀπήντησε μᾶλλον δι' ὑπεκφυγῆς.

Τῇ 30ῃ δὲ Δεκεμβρίου, εἰς μεγάλην συναναστροφὴν τῆς Κας Schwalbach, παρέστην εἰς ἀληθῶς ἐξαισίον φαινόμενον μικροῦ ἐννεαετοῦς Πολωνοῦ, οὐ μόνον κυμβαλίζοντος ἐξαισίως καὶ μετὰ μεγίστης εὐκολίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοσχεδιάζοντος μουσικὴν ἐπὶ θεμάτων, ἃ προχείρως τῷ ἐδίδοντο.

Ὡραῖον δῶρον ἔλαβον κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν, δύο τόμους Ἰσπανικῶν ποιημάτων τοῦ συναδέλφου μου τῆς Χιλῆς, Κου Μάττα, ἃ μοὶ ἐκόμισεν ὁ υἱός του.

1887.

Τῇ 8)20 Ἰανουαρίου, παρὰ τῷ Γενικῷ Προξένῳ τῆς Ῥωσσίας Κῷ Κουδιάφτσεφ, ἀπαντήσας δύο κυρίους προερχομένους ἐκ Κιέβου, τοῖς ὁμίλησα περὶ ἧς εἶχον ἄλλοτε λάβῃ πληροφορίας παρὰ λογίου Ῥώσσου ἱερέως, ὅτι εἰς μοναστήριον τῆς πόλεως ἐκείνης διετηρεῖτο ἀναλλοίωτος ἡ ἐκ Βυζαντίου εἰσαχθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ μουσική, καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἐνὸς ἔξ αὐτῶν, τοῦ νὰ μοὶ πέμψῃ ἐκεῖθεν δείγματα τῆς μουσικῆς ταύτης, ἐδέχθην μετὰ τόσῳ μείζονος εὐγνωμοσύνης, καθ' ὅσον μάτην εἶχον πολλάκις καὶ ὁμιλήσῃ καὶ γράψῃ τοῖς ἰσχύουσιν ἐν Ἑλλάδι περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου.

Καὶ εὐγενέστατα μὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος ἐκεῖνος (Κος Münchhausen, Γερμανὸς τὴν καταγωγὴν), ἀλλὰ τὰ μετὰ τινὰ χρόνον πεμφθέντα μοι ἀποσπάσματα ἦσαν ἐν τετραφωνίᾳ, καὶ δυστυχῶς μόνον ἐκ τῶν κοινοτέρων (οἶον τοῦ «Κύριε ἐλέησον»), ἔξ ὧν δὲν εὗρον ἔτι ἂν δύναταί τι σπουδαῖον νὰ παραχθῇ συμπέρασμα.

Παρά τοῦ ἐν Στουτγάρδῃ ἡμετέρου Γενικοῦ Προξένου κ. Γεωργενόου ἔλαβον σύγγραμά τι τοῦ υἱοῦ του, ἀφορῶν διοικητικὰς καὶ στατιστικὰς λεπτομερείας τῆς Βυρτεμβέργης, μετὰ παρακλήσεως νὰ πέμψω αὐτὸ εἰς τὸν Βασιλέα, καὶ νὰ ζητήσω ὑπὲρ τοῦ συγγραφέως τὸ Ἑλληνικὸν παράσημον· ἀλλ' ἠναγκάσθην νὰ τῷ ἀποκριθῶ ὅτι, κατὰ τὰ διατεταγμένα, τὸ βιβλίον πρέπει νὰ σταλῇ, οὐχὶ δι' ἐμοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρέσβεως τῆς Γερμανίας, τὸ περιεχόμενον δὲ τοῦ συγγράμματος δὲν εἶνε φύσεως, ὥστε νὰ ἐλπίσω ὅτι δι' αὐτὸ ἤθελεν ἀπονεμηθῇ Ἑλληνικὸν παράσημον.

Τῇ δὲ 10)22 Ἰανουαρίου, ἔλαβον ἐξ Ἀθηναίων ἐπιστολὴν τοῦ Κου Στρατηγοῦ, συνοδεύουσαν βιβλίον περιέχον, ὡς μοὶ ἔγραφε, τὴν ἄρτι ἐκδοθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ μετάφρασιν τοῦ Φαύστου· ἔσπευσα δὲ νὰ τῷ εὐχαριστήσω, προσθεὶς ὅτι, ἐπειδὴ εἶχε συμπέση νὰ ἐπιχειρήσω καὶ ἐγὼ τὴν αὐτὴν μετάφρασιν, ὣν ἤδη περὶ τὰ τέλη αὐτῆς, δὲν θ' ἀνοίξω τὸ δέμα, τὸ περιέχον τὸ βιβλίον του, πρὶν ἢ περᾶνω τὴν ἐμὴν ἐργασίαν, καὶ οὕτω καὶ ἔπραξα, ἵνα μὴ καὶ ἄκων ξένον τι σφετερισθῶ. Ἡ ἐπιστολή μου αὕτη καὶ ἄλλη ἦν ἀνταπλήντησα εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κου Στρατηγοῦ, διὰ τίνος ἐφημερίδος ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ἀθήναις, ἀγνοῶ διὰ τίνος ἐφημερίδος, καὶ ἐξ αὐτῶν μαθὼν τὰ κατὰ τὴν μετάφρασιν ἐν Λειψίᾳ ὁ Κος Περβάνογλους μοὶ ἐζήτησε νὰ τῷ δώσω αὐτὴν πρὸς δημοσίευσιν, ἐν τῷ ἀναγεγραμμένῳ περιοδικῷ, ὃ ἐξέδιδε. Καὶ ἐκ φιλίας δὲ πρὸς τὸν ἐκδότην, καὶ ἐξ ἐκτιμήσεως τῶν ἀξιεπαίνων κόπων, οὓς κατέβαλλε, συνήνεσα εἰς τοῦτο, μόνον μετέπειτα πληροφορηθεὶς ὅτι καὶ τρίτη μετάφρασις εἶχε γίνῃ, ἡ τοῦ Κου Προβελεγίου, ὅστις καὶ εὐηρεστήθη νὰ μοὶ πέμψῃ τὸ πρῶτον τῶν πολυτελέστατα δημοσιευθέντων φυλλαδίων αὐτῆς.

Τῇ 12)24 Ἰανουαρίου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Ῥώμης, σχεδὸν κατὰ τύχην μεταβάς, παρέστην εἰς πνευματιστικὰς τινὰς παραστάσεις, ἐκτελουμένας ὑπὸ τίνος Catti, Ἰταλοῦ τὴν καταγωγὴν, ὑπηκόου δὲ Σουηδοῦ. Παραλείπων δὲ τὰ λοιπά, ἐνὸς μνημονεύω περιεργοτάτου. Ὁ Κος Catti παρεκάλεσε τὸν ἐκεῖ παρόντα συνάδελφόν μου, τὸν Πρέσβυν τῆς Σουηδίας, νὰ ζωγραφίσῃ ὅτι

θέλει εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ (τοῦ πρέσβεως) χαρτοφυλάκιον, καί, διῤσχυριζομένου ἐκείνου ὅτι δὲν ἤξεύρει νὰ ζωγραφῇ, ἐπέμεινε παρακαλέσας νὰ χαράξῃ ὅ,τι δήποτε, ὅσον καὶ ἂν ᾗ ἀπλοῦν, καὶ φυλάξῃ τὸ χαρτοφυλάκιον εἰς τὸν κόλπον του. Τούτου γενομένου, ὁ Κορς Catti ἔδωκε τῷ Κορ Πρέσβει τὴν ἄκραν μεταλλίνου σύρματος, οὗ αὐτὸς τὴν ἄλλην ἄκραν ἐκράτει, καί, ἐλθὼν εἰς μέλανα πίνακα, διὰ κρητίδος ἐχάραξεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ σχῆμα τριανταφυλλῆς δύω κλάδους ἐχούσης. Τότε ὁ Πρέσβυς ἔδειξε τὸ χαρτοφυλάκιόν του, καὶ εἰς αὐτὸ ἦτο περίπου τὸ αὐτὸ σχῆμα κεχαραγμένον.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου μοὶ ὑπέβαλεν ὁ Κορς Στέγγελ ἔγγραφον πρότασιν περὶ συστάσεως δανειστηρίων παρὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς ταχυδρομείοις, οἷα ὑπῆρχον τότε ἐν Αὐστρίᾳ, καὶ ἔκτοτε καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα κράτη ἰδρύθησαν. Ἀλλὰ τὸ ἐξαίρετον τοῦτο μέτρον, τὸ ἐθίζον τὸν λαὸν εἰς οἰκονομίαν, καὶ συντελοῦν εἰς τὸν πλουτισμὸν αὐτοῦ, ἀπήντησεν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅτι δὲν τῇ ἐπέτρεπον ἔτι αἱ περιστάσεις τῆς χώρας νὰ ἐφαρμόσῃ. Καὶ δὲν μοὶ ἐξήγησε μὲν τίνες ἦσαν αὗται αἱ περιστάσεις, εἰκάζω δ' ὅτι ἀπέβλεπον τὸν μὴ διορισμὸν προσώπων πάντοτε ἀξιοχρέων ἐν τοῖς ταχυδρομείοις, καθ' ὃ ἐκλεγομένων, οὐχὶ κατ' ἀξίαν, ἀλλὰ συνήθως κατὰ προστασίαν τῶν τὸ ὑπουργεῖον ὑποστηρίζόντων Βουλευτῶν.

Ἐξ Ἀθηνῶν δύο πένθιμοι μοὶ ἦλθον εἰδήσεις τῇ 18)30 Ἰανουαρίου, τοῦ θανάτου τοῦ κ. Βενιζέλου, πρυτάνεως τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου, καὶ τῆς λογίας Ἑλίζης Σούτσου, τῆς μόνης ἐναπολειπομένης θυγατρὸς τοῦ συγγενοῦς καὶ ποτε συμμαθητοῦ καὶ συναδέλφου μου Σκαρλάτου Σούτσου, ὅστις, μετ' οὐ πολὺ, τὴν ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν τάφον.

Τῇ δὲ 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρ.) εἰς χορὸν τῶν Ἀνακτόρων προσελθὼν μοι ὁ Διάδοχος μὲ ἠρώτησε, μειδιῶν καὶ μετὰ βραχνῆς τῆς φωνῆς, ἂν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τῷ φέρω ὀλίγην ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα τῷ θεραπεύσῃ τὸν τράχηλον· ἐγὼ δ' ἀπήντησα ὅτι εὐτυχὲς θὰ ἦτο τοῦτο διὰ τὴν ἡμετέραν ἀτμόσφαιραν, ἀλλ' αὐτὴ ἀξιοῖ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ μεταβῇ ἡ Α. Υ. εἰς Ἀθήνας ἵνα τὴν ἀναπνεύσῃ.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας μ' ἐπεσκέφθη ὁμογενὴς ἐκ Λονδίνου, ὁ κ. Γρηγόριος Ἀνανιάδης, ὅστις, ἐν εὐγενεῖ φιλοπατρίας καὶ φιλομουσίας αἰσθήματι, μοὶ προσέφερε **δισχιλίας δραχμὰς** εἰς δημοσίευσιν τοῦ προσεχοῦς φιλολογικοῦ ἔργου μου, καὶ προσδιώρισεν, ὥς τοιοῦτο, **τὰς πολιτικὰς ἀρχαιότητας**, ὃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσα. Τῇ δ' ἐπιούσῃ, ἀντεπισκεφθεὶς αὐτὸν καὶ γνωρίσας τὴν χαρίτων πλήρη καὶ λογίαν σύζυγόν του Ἐρρυφίλην, τὸ γένος Σταύρου, προσεκλήθη καὶ ἔμεινα εἰς τὸ πρόγευμά των.

Μετὰ δύο δ' ἡμέρας, εἰς μέγαν χορὸν παρὰ τῷ συναδέλφῳ μου τῆς Ἰταλίας, μοὶ εἶπέ τις ὅτι ἡ ἔφημερις «Börsencourier» ἔδημοσίευσεν, ὥς ἄκουσμα, ὅτι μετακαλοῦμαι καὶ ἀντ' ἐμοῦ διωρίζεται ὁ υἱός μου Κλέων. Μοὶ ἐφάνη δ' ὅτι ἴσως νὰ ὑπῆρχε καὶ τις ἀλήθεια εἰς τὴν διάδοσιν, ὅτε, τῇ ἐπιούσῃ, ἐπισκεφθεὶς τὸν ὑπουργὸν Βίσμαρκ, εὔρον αὐτὸν ὑπὲρ τὸ σύννηθες σιωπηλὸν καὶ ὥς βεβιασμένον.

Ὀλίγον μετέπειτα ἐγνώρισα παρὰ τῇ Κομήσῃ Ὀριόλλα τὴν νεαρὰν μυθιστοριογράφον κυρίαν Kirschner, γράφουσιν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Schabin, ἣτις καὶ ἐν τῶν μυθιστορημάτων της (die Ehre), εὐηρεστήθη νὰ μοὶ δωρήσῃ, ὅτε τὴν ἐπεσκέφθην εἰς τὸ ἐργοστάσιον τῆς ἀδελφῆς της, διακεκριμένης ζωγράφου.

Εἰς περιέργους δὲ δυσκολίας μ' ἔρριπτεν ἐνίοτε ἡ ἀταξία, ἣτις φαίνεται ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Οὕτω, τῇ 7)19 Φεβρουαρίου ἔλαβον ἔγγραφον λέγον μοι ὅτι συνάλλαγμά τι, ὃ εἶχον γράψῃ ὅτι ἔπεμπον διὰ τοῦ τραπεζίτου Bleichröder, δὲν ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου. Ἐσπευσα λοιπὸν εἰς τὴν Τράπεζαν, ἀλλὰ τίς ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς μου, ὅτε μοὶ ἐπέδειξαν ἐκεῖ τὴν ἀπόδειξιν παραλήψεως ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ!

Τῇ 16)28 Φεβρουαρίου ἀπῆλθον εἰς χορὸν παρὰ τῷ Πρέσβει τῆς Κίνας, τῷ διαδόχῳ τοῦ πρώτου Πρέσβεως Λι-φὸν-Πάου, οὐδὲν ἔχοντα τὸ ἔκτακτον, ἢ ὅτι ἦν ἱκανὴ ἀνάμιξις πασῶν τῶν τάξεων τῶν προσκεκλημένων, καὶ πολλὴ τάξις δὲν ἐπεκράτει. Κυρίαι δὲ Κινέζαι παρῆσαν τρεῖς, καθήμεναι ἀμετακίνητοι εἰς ἐν τῶν ἀνακλίντρων, ἡ θυγάτηρ τοῦ Πρέσβεως, μικρὸν κοράσιον

ἤξευρον ν' ἀποκρίνηται Ναὶ ἢ Οὐ γερμανιστί, οὐχὶ δὲ πολὺ περισσότερα, καὶ δύο ἕτεραι, βωβὰ πρόσωπα, ὧν ἡ ἑτέρα ἠδύνατο νὰ ἐκκληφθῇ ὡς ὠραία, ἂν δὲν ἦτο Κινέζα. Ἡ δὲ σύζυγος τοῦ Πρέσβεως δὲν παρουσιάσθη μεταξὺ αὐτῶν, διότι, πρὸ ἐνὸς ἔτους χηρεύσας ὁ Πρέσβυς, εἶχεν ἀγοράσῃ αὐτήν, καὶ δὲν ἐθεωρεῖτο εἰσέτι ὡς νόμιμος σύζυγός του μέχρις οὗ ἀποκτήσῃ τέκνον. Εἰς ἓνα τῶν προθαλάμων καθήμενος, μακρὰν τῶν χορευτῶν, ἔλαβον εἰς χεῖρας ἐν βιβλίον, ὃ εὖρον ἐκεῖ, κινεζικόν, καὶ τὸ παρετήρουν, ὅτε, προελθόντα μοι τὸν πρῶτον γραμματέα, Κινέζον καὶ ἐκεῖνον, ὅστις ὠμίλει τὴν Γερμανικὴν, τὸν παρεκάλεσα νὰ μοὶ ἀναγνώσῃ τι, ἵνα ἀντιληφθῶ τοῦ ἤχου τῆς γλώσσης. Ὁ δὲ ἤρχισεν ἄδων ἀντὶ ν' ἀναγινώσκη. Στρέψας δ' ἐγὼ τινὰ φύλλα, τῷ ἔδωκα νὰ μοὶ ἀναγνώσῃ ἄλλο χωρίον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τότε ἔψαλλε, ὡς τὸν ἠρώτησα διατί, μοὶ εἶπεν ὅτι δὲν ἔδυναντο ν' ἀναγνωσθῶσιν ἄλλως, διότι ἦσαν ποιήματα. Τοῦτο μοὶ ὑπέμνησε τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν προσῳδίαν, ἣτις ἦν πιθανώτατα ἐπίσης ᾠδική.

Τῇ δὲ 17 Φεβρουαρίου (1 Μαρτίου) ἐδέχθην τέλος μετὰ χαρᾶς τὸν πρὸ 8 μηνῶν μέλλοντα ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν κ. Δουρούτην, Γραμματέα Στ. Ἀντωνόπουλον, νέον πεπαιδευμένον καὶ νομικὴν πραγματείαν ἐκδόντα.

Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἐκείνην, δειπνήσας παρὰ τῷ Πρεσβευτῇ τῆς Ἀγγλίας, καθ' ὃ νεώτερος πάντων τῶν πρέσβεων, εἶχον τὴν ἐσχάτην θέσιν, πλησίον τῶν γραμματέων, ὅπερ ἀπέβη πρὸς ὄφελός μου, διότι ἐγνωρίσθην μετὰ τοῦ γείτονός μου Ἀγγλοῦ γραμματέως κ. Rennel Rodd, γράφοντος ὠραῖα ποιήματα, ὧν καὶ μοὶ ἔπεμψεν ἐν ἀντίτυπον.

Ὁ Κόμης Perponcher, σύζυγος τῆς Μεγάλης Κυρίας τῆς Αὐτοκρατορίσσης, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν εἶχον εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, προτιθέμενος νὰ περιηγηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἠθέλε νὰ προδιδαχθῇ ὀλίγον τὴν γλῶσσαν. Πρὸς τοῦτο δὲ τῷ ἐσύστησα, ἢ τὸν διδάσκαλον τοῦ Πρίγκηπος Μάϊνιγγεν, Μιτσοτάκην, ἢ τὸν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ συσταθέντα μοι καὶ λίαν ἀξιοσύστατον νέον Μοστράτον. Ὑπὸ δὲ τῆς κυρίας Rös-

sling, θυγατρὸς τῆς Βαρωνίδος Wrangel, ἑξαιρέτου ζωγράφου, πρὸ καιροῦ ζητηθεὶς νὰ τῇ ἀφιερῶσω τινὰς ὥρας, ἵνα ζωγραφήσῃ τὴν εἰκόνα μου, συνήνεσα εἰς τοῦτο, ἀφ' οὔτου εἶχον γραμματέα καὶ ἐπομένως περισσοτέρας στιγμὰς ἀνέσεως, καὶ ἡ ἐργασία, ἀρξαμένη τῇ 25 Φεβρουαρίου (9 Μαρτίου), διεκόπη εἴτα, ἀπελθούσης τῆς κυρίας Rössling εἰς Ρωσσίαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ μ' ἐξωγράφησε κατ' ἰδίαν τῆς ἐπίσης αἵτησιν καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Βαρωνίδος Gilson, καὶ ἐκεῖνη καλλιτέχνις ἐμπειροτάτη, καὶ τοῦτο ἐν στολῇ, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησίν της.

Καὶ ἡ κυρία Genz, σύζυγος καὶ μήτηρ ἐξόχων ζωγράφων, ἦν μόλις ἐγνώριζον καὶ εἰς ξένων γεῦμα συνήντησα, ἀπήτησε νὰ ἐπιτρέψω νὰ ζωγραφηθῶ εἰς τοῦ υἱοῦ της τὸ λεύκωμα. Θεωρήσας τοῦτο ὡς τιμὴν ἑξοχον, μετέβην τὴν ἐπιούσαν εἰς τὴν οἰκίαν των, ἡ ζωγραφία ἐν εἵδει διαγράμματος ἐγένετο ἐντὸς μιᾶς ὥρας καὶ ἐπολλαπλασιάσθη διὰ λιθογραφίας.

Τῇ 28 Φεβρουαρίου (12 Μαρτίου) μεγίστη ἦν ἡ συρῶσις παρὰ τῷ Πρεσβευτῇ τῇ Γαλλίας, τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας οὔσης πάσης περιέργου νὰ γνωρίσῃ τὸν παρ' αὐτῷ ξενιζόμενον περιώνυμον Λεσοέψ, ὃν καὶ ἐγώ, ὡς ἀρχαῖον φίλον, μετὰ μεγίστης χαρᾶς ἐπανεῖδον. Καὶ τὸ πρῶτον μὲν, εἰ καὶ ἄλλοτε μετ' ἐμοῦ εἰς στενὰς σχέσεις διατελέσας, ἐν ταραχῇ μνήμης μ' ἐξέλαβε διὰ πρέσβυν τῆς Πορτογαλλίας. Εὐθὺς ὅμως ἀνεγνώρισε τὴν ἀπάτην του, καὶ περὶ πολλῶν ὠμιλήσαμεν τῶν ἀρχαίων κοινῶν γνωρίμων, ἀνεμνήσθη τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὃν ποτὲ τῷ εἶχον συστήσῃ, καὶ περὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ μοι εἶπεν ὅτι ἡ ἐπιχείρησις ηὐδοκίμει πληρέστατα, καὶ ὅτι προὔτιθετο ὁ ἴδιος νὰ μεταβῇ αὐθις ἐκεῖ, εἰ καὶ ἡ ἡλικία του δὲν ἐφαίνετο πλέον ἀνάλογος πρὸς τοιαύτην πρόθεσιν.

Στέρησιν δι' ἐμὲ ἀνήγγειλεν ἡ τὴν ἐπαύριον ἐλθοῦσα εἵδης τῆς εἰς Στοκχόλμην μεταθέσεως καὶ εἰς α'. Γραμματέα προβιβασμοῦ τοῦ δευτέρου Γραμματέως τῆς Ῥωσικῆς πρεσβείας καὶ φίλου μου Κου Ἀρσένιεφ, ὃν ἐξετίμων καὶ διὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ διὰ τὴν παιδείαν του, ἀσχολούμενον τότε εἰς σύγγραμμα περὶ Βουλγαρίας, τῷ ἔδωκα δὲ ἐπιστολὴν θερμῆς συστάσεως εἰς τὸν

ἀνεψιόν μου Γεώργιον Ῥόζεν. Ὅμοίως δ' ἔδωκα συστατικὸν πρὸς τὸν υἱόν μου Ἀλέξην ἐν Ἀθήναις εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Πορτογαλλίας, τὸν πλούσιον βιομήχανον Κον Eisenman, παρ' ᾧ συνεχῶς ἐφιλοξενούμην, ὥς καὶ πολλοὶ τῶν ἄλλων μου συναδέλφων.

Εἰς ἀξιόλογον συναναστροφὴν παρευρέθην καὶ τῇ 6)18 Μαρτίου, παρὰ τῷ Ὑπουργῷ τῶν Ἑσωτερικῶν Κῶ Puttkamer, εἰς ἣν ἀπήντησα εἰς ἓν συνημμένους πάντας τοὺς ἐν τέλει τῆς Γερμανίας.

Κατ' ἀρχὰς τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Ἑλληνιστὴς καὶ ἐξαίρετος ποιητὴς Κος O. Ellissen, περατώσας μοὶ ἔπεμψεν εἰς ἀναθεώρησιν τὴν μετάφρασιν καὶ τοῦ τελευταίου ἄσματος τοῦ Λαοπλάνου. Ἀλλ' ἐπιθυμήσας νὰ ἐκδώσῃ αὐτὴν ἐν ἐφημερίδι ἢ περιοδικῷ, πρὶν ἢ τὴν δημοσιεύσῃ εἰς βιβλίον, ἀπήντησε δυσκολίας, αἷς δὲν εἶχεν ὑπερνικήσῃ μέχρι τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἐκ Γερμανίας, καὶ μοὶ ἔπεμψεν ἐν κομψῷ βιβλιαρίῳ μετὰ τινα χρόνον μόνον εἰς Ἀθήνας.

Διὰ τὴν 9)21 Μαρτίου, τὴν 90ην γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Αὐτοκράτορος, σχεδὸν πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις εἶχον πέμψῃ μέλη τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων, τινὲς δέ, ἐπισήμους τινὰς ἄνδρας, ἵνα προσφέρωσι τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τῶν. Ἐτηλεγράφησα δὲ καὶ ἐγὼ καὶ ἔγραψα ἐν καιρῷ εἰς Ἀθήνας, καὶ ἔλαβον μόνον κατὰ τὴν προτεραίαν Βασιλικὴν ἐπιστολήν, ἵνα τὴν ἐπιδώσω. Ἐγενόμην δὲ πρὸς τοῦτο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Πρέσβεως τῆς Κίνας, τοῦ μόνου ἄλλου, ὅστις ἦν εἰς τὴν αὐτὴν μετ' ἐμοῦ θέσιν, καὶ μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων, ὅσοι δὲν ἀνῆκον εἰς τὰς ἡγεμονευούσας οἰκογενείας. Πρὸς ἐμὲ δ' ἐδείχθη καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εὐμενέστατος ὁ Αὐτοκράτωρ, κυρίως μετ' ἐμοῦ καὶ μόνου διὰ μακρῶν συνδιαλεχθεὶς. Τῆς αὐτῆς δὲ δεξιώσεως ἔτυχον καὶ παρὰ τῆς Αὐτοκρατορίσεως, ἥτις, ἐν τῇ αἰθούσῃ της, μᾶς ἐδέχθη ἐπὶ μακρᾷ ἔδρᾳ τεταμένη. Τὴν δ' ἑσπέραν ἐτελέσθη μακρὰ δαδουχία φοιτητῶν, ἣν εἶδον ἐξ ἰδιωτικῆς οἰκίας, τῆς τοῦ κ. Λανδάου.

Τῇ δ' ἐπιούσῃ, μετὰ τὸ σύνηθες ἐτήσιον διπλωματικὸν γεῦμα παρὰ τῷ Πρίγκηπι Βισμάρκ, παρευρέθημεν εἰς τὴν μεγάλην

συναναστροφὴν τῶν Ἀνακτόρων, ἣν ἐκόσμουν μέλη Βασιλικῶν καὶ Ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν ἐκ πάσης τῆς Εὐρώπης, καὶ ἔξ ἔτι ἀπωτέρων χωρῶν.

Τῇ 15)27 Μαρτίου μετέβην εἰς Λειψίαν, ἵνα συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ κ. Περβάνογλου περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Φαύστου, καὶ ἐκεῖ, ἐν ἄλλοις, μετὰ τοῦ Προξένου ἡμῶν κ. Ναοῦμ ἐπρογεύθην ἐν τῷ διὰ τὴν παράδοσιν τῶν κατὰ τὸν Φαῦστον περιεργοτάτῳ Auerbachkeller ὑπογείῳ, διατηροῦντι ἔτι ἀρχαιοτάτας εἰκόνας τοῦ μύθου, ὃν ὁ Γκαῖτε ἐξεμετάλλευσε.

Μετὰ τὴν εἰς Βερολῖνον ἐπιστροφὴν μου, παρευρέθην εἰς τὴν τελετὴν τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῆς νεαρᾶς θυγατρὸς τοῦ Γάλλου Γραμματέως Βαρώνου Βουρκαναίη, μετὰ καρδίας βαρέως τεθλιμμένης, διότι ἔξ Ἀθηνῶν μοὶ ἀνηγγέλλετο ἐπικινδύνως ἔχουσα ἡ θυγάτηρ τοῦ υἱοῦ μου Ἀλέξη. Εὐτυχῶς ὅμως μετ' ὀλίγον αἱ εἰδήσεις ἐβελτιώθησαν καὶ ἔμαθον ὅτι ἐσώθη.

Κατ' ἀρχὰς Ἀπριλίου ὁ κ. Ed. Engel μοὶ εἶπεν ὅτι εἷς τῶν ἐν Ὁλλανδίᾳ καθηγητῶν τῆς Ἑλληνικῆς, ἀναγνοὺς τὸ περὶ προφορᾶς πρόσφατον σύγγραμμά του, τῷ ἔγραψεν ὅτι πληρέστατα ἐπείσθη ὑπ' αὐτοῦ, καὶ θέλει εἰσαγάγῃ τὴν γνησίαν προφορὰν εἰς τὰς παραδόσεις του, ἀλλ' ὑπὸ τινὰς ἐπιφυλάξεις, ὥς πρὸς τὴν προσφδίαν· τότε ἔγραψα τῷ Ἑλληνιστῇ τούτῳ ἀναπτύσσων αὐτῷ τὰς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου θεωρίας μου· ἀλλὰ κατὰ λάθος ἀπηύθυνα τὴν ἐπιστολὴν εἰς ἄλλον, τὸν Δόκτορα Leaven, καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λεῦδης, ὅστις μοὶ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἦν αὐτὸς ὁ γράψας τῷ κ. Ἐγγελ, οὗ δὲν εἶχεν ἔτι ἀναγνώσῃ τὸ βιβλίον, οὐδὲ παραδεχθῇ, ἐπομένως, τὴν γνώμην, μ' ἠὺχαρίσται δὲ διὰ τὰς περὶ προσφδίας ἀναπτύξεις μου, ἃς εὗρισκε μελέτης ἀξίας. Περὶ δὲ τῆς γλώσσης καὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς θέσεως τῆς νῦν καθομιλουμένης ἔγραψα καὶ πρὸς τὸν κ. Hans Müller, ὅστις, ἐκδοὺς περιήγησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Engel, μοὶ ἔπεμψεν αὐτήν, ἐπιστείλας μοι ὅτι ἐν ἰδιαιτέρῳ συγγράμματι ἔμελλε νὰ πραγματευθῇ τῆς γλώσσης τὸ ζήτημα. Ἐπρότεινα δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπονομὴν παρασήμου διὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς λόγους, δι' οὓς

ἔδόθη καὶ εἰς τὸν κ. Engel. Ἄλλ' ἡ πρότασίς μου, οὔτε ἐγκρίσεως, οὔτε ἀπαντήσεως ἔτυχε.

Ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου, ἀφορμὴν λαβὼν ἐξ ἐπιστολῆς τῆς κυρίας Α. Ζάρκου ἐξ Ἀθηνῶν, ἣτις, συγγράψασα δίτομον ἱστορίαν τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας, μοὶ ἔλεγεν ὅτι δὲν εὔρισκεν ἐκδότην τοῦ ἀξιολόγου της καὶ πολυμόχθου πονήματος, ἔγραψα πρὸς τὸν Σύλλογον Παρνασσόν, προτρέπων νὰ λάβῃ αὐτὸς ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν ἀρχαίαν μου καὶ πολλάκις ματαίως ἐπαναληφθεῖσαν πρότασιν περὶ ὀργανώσεως *Ἑταιρίας τῶν Φιλοβίβλων*. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἡ ἔκθεσίς μου ἔλθῃ εἰς συζήτησιν, εἶχον ἀρχίσῃ αἱ διακοπαὶ τοῦ Συλλόγου.

Συγχρόνως δὲ κληρικὸς τις Ἑλλήν φοιτητὴς τοῦ ἐν Γοτίγγη Πανεπιστημίου ἐπεκαλέσθη τὴν προστασίαν μου, ἵνα τῷ ἐπιτραπῇ. τὴν θέσιν, ἣν ὤφειλε νὰ ὑποβάλῃ μετὰ τὰς ἐξετάσεις του, νὰ γράψῃ Ἑλληνιστὶ καὶ οὐχὶ λατινιστὶ. Διενήργησα, ἐπομένως, περὶ τούτου παρὰ τῷ Γερμανικῷ Ὑπουργείῳ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, παραστήσας ὅτι δι' Ἑλληνα ἢ Ἑλληνικὴ ἦν πολὺ σπουδαιότερα τῆς λατινικῆς, καὶ ἔτυχον τῆς ἐγκρίσεως.

Ἐν μιᾷ τῶν τότε ἡμερῶν, ἡ σύζυγος τοῦ Ὀλλανδοῦ συναδέλφου μου, κυρία van der Höven, Ῥωσὶς τὸ γένος, μετὰ πολλῆς δὲ δεξιότητος περὶ τὴν γλυπτικὴν ἀσχολουμένη, μ' ἔφερεν εἰς τὸ ἐργοστάσιόν της καὶ μοὶ ἔδειξεν, ὃ μετὰ σπανίας τέχνης εἰργάζετο ἀγγέλου ὑπερανδρόμηκες ἄγαλμα.

Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἔλαβον παρὰ τῆς γνωρίμου μου οἰκογενείας Herz ὥραίαν ἔμμετρον πρόσκλησιν εἰς ἑσπερίδα τῆς πρώτης Μαΐου, καὶ αὐθημερὸν ἀφῆκα παρὰ τῷ θυρωρῷ της ἐπίσης ἔμμετρον γερμανικὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἐδεχόμην προθύμως. Παρεστάθησαν δ' ἐν τῇ πολυτελεστάτῃ ἑσπερίδι, ἐπὶ αὐτοσχεδίου σκηνῆς, διάφορα, τὴν ἀφορμὴν τῆς τελετῆς αἰνιττόμενα κωμικὰ μετὰ πολλῆς ἀγχινοίας ὑπὸ συγγενῶν καὶ φίλων συντεταγμένα δραμάτια, ὧν τινὰ καὶ ποιητικῆς δὲν ἔστερουντο δεινότητος.

Μετά τινος δ' ἡμέρας μὲ προσεκάλεσε καὶ ὁ ταγματάρχης Dunker, ὁ ἐκδότης τῶν συγγραμμάτων τῆς Βασιλίσσης τῆς Ῥωμανίας, εἰς ὁμοίαν ἑορτήν, δι' ἣν μακρὸν καὶ εὐφυέστατον δρᾶμα

συνέταξεν ἡ θυγάτηρ του Δώρα, παρασταθὲν ἄριστα ὑπὸ πολλῶν τῆς ἐξόχου κοινωνίας μελῶν. Ἐκεῖ δ' ἔσχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γνωρισθῶ καὶ μετὰ τοῦ κ. Berkmann, οὗ πρὸ ὀλίγου εἶχον ἀναγνώσῃ συλλογὴν ἐπιστολῶν ἐξ Ἰαπωνίας, κληθέντος ἐκεῖ ὡς ἱκανοῦ ἀρχιτέκτονος ἐν ἄλλοις καὶ ἵνα δώσῃ σχέδιον βουλευτηρίου, διότι ἐν Ἰαπωνίᾳ εἶχον φθονήσῃ τοὺς Εὐρωπαίους ἐν ἄλλοις καὶ διὰ τὸ συνταγματικόν των πολίτευμα..

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου μ' ἐπεσκέφθη ὁ ποτὲ συνάδελφός μου Πρεσβευτῆς τῆς Τουρκίας κ. Ἀριστάρχης, ἐμπιστευθεὶς μοι ὅτι ἐσχεδιάζε νὰ οἰκοδομήσῃ ἐξ ἰδίων Ὁδεῖον ἐν Ἀθήναις. Κατ' αἰτησὶν του ἔγραψα ἐπομένως περὶ τούτῳ τῷ νήμῳ μου Ἀλέξη, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ κακὴ καὶ ἐπισφαλὴς θέσις τοῦ ἤδη ὑφισταμένου Ὁδεῖου ἐδυσχέραινε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πατριωτικῆς ταύτης προθέσεως.

Ἐγραψα δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ὅτι ἐν Βερολίνῳ προὔτίθεντο νὰ οἰκοδομήσωσιν ἀρχαῖον θέατρον ἐν τῷ περιβόλῳ τῶν Ἐκθέσεων, ἵνα, εἰς ὠρισμένας περιόδους, διδάσκωσιν ἐν αὐτῷ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ δράματα, καὶ ἐπρότεινα, εἰ δυνατόν, νὰ μὴ ἀφήσωσι νὰ μᾶς προλάβωσι κατὰ τοῦτο οἱ Γερμανοί, ὥστε, ἂν ποτε πράξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτό. νὰ μὴ φανῶμεν ἐκείνους μόνον πιθηκίζοντες. Ἦν δ' ἡ πρότασίς μου νὰ ληφθῶσι μέτρα περὶ παραστάσεων τῶν προπατορικῶν ἡμῶν δραμάτων, ἐν μεταφράσεσι καὶ, καθ' ὠρισμένας ἐποχὰς ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Ἡρώδου, πρὸς ὃ θὰ ἴσκει πρὸς τὸ παρὸν καὶ μόνη ἡ ἔκδοσις τῆς διαταγῆς, ἵνα κριθῇ αὕτη ὡς πρωτόβουλος ἐπ' ἀντικειμένου ἀφορῶντος τῆς Ἑλλάδος τὸ συμφέρον καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν. Ἀλλ' οὐδὲν περὶ τούτου ἐνεργήθη, οὔτε ἀπάντησιν ἔλαβον, καὶ ἀπίθανον δὲν μοὶ φαίνεται ὅτι αἱ τοιαῦται προτάσεις μου ἐκρίνοντο ὑπὸ τῶν ἀκμαίων ὑπουργῶν ὡς ληρήματα παραπαίοντος.

Εἰς τῶν εὐποροτάτων γνωρίμων μου ἐν Βερολίνῳ ἦν ὁ κ. Wesendonk. Γνωρίσας αὐτὸν εἰς τὸν γάμον τοῦ νιου τοῦ μετὰ τινος φίλης τῶν θυγατέρων μου, εἶχον ἐνίοτε προσκληθῇ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐν ᾗ εἶχε διακοσμήσῃ μεγάλην αἴθουσαν εἰς Μουσεῖον πολυπληθῶν καὶ σπανίων εἰκόνων, καὶ ἐν αὐτῇ ἔξοχως ἐξετελεῖτο

πολλάκις μουσική, ιδίως τοῦ Βάγνερ, διότι ἡ κυρία Βεζενδόγκ ἦτο κυρίως Βαγνεριανή. Ἐν τοῖς ἐσχάτοις εἶχεν οἰκοδομήσῃ ἰδίαν λαμπρὰν οἰκίαν ἐντὸς τοῦ Παραδείσου τῶν θηρίων (Thiergarten), καὶ τὰς εἰκόνας του εἶχε διανείμῃ οὕτως εἰς πάντα τὰ δωμάτια τῶν δύο δόμων, ὥστε, ἀντὶ νὰ ἔχῃ καὶ ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν τῇ πρὶν ἐνφκιασμένη, ἰδιαίτερον Μουσεῖον, τὴν οἰκίαν πᾶσαν διεσκεύασεν, ὡς πολύτιμον Μουσεῖον καὶ εἰκονοστάσιον.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Μαΐου προσεκλήθη ἐν τῇ Ἀθῇ-ναις ἡμετέρου Πανεπιστημίου νὰ παρευρεθῶ εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ. Καὶ ἐπεθύμουν μὲν νὰ παρευρεθῶ εἰς τὴν ἐορτὴν ἐκείνην, ἣτις μοὶ ἀνεπόλει ἦν, παρὰ τὸν θῆλῃσιν τῶν πλείστων, ἄλλοτε εἶχον καταβάλλῃ ἐπιμονὴν πρὸς σύστασιν τοῦ Πανεπιστημίου· ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων μόνον μηνῶν ἐπανελθὼν εἰς τὴν θέσιν μου, ἀπῆντησα τὰ ἄριστα μὲν ἐκ καρδίας εὐχόμενος, ἀλλὰ καὶ τὴν λύπην ἐκφράζων ὅτι δὲν ἐδυνάμην νὰ δεχθῶ τὴν πρόσκλησιν. Εἰς τὴν ἐορτὴν δὲ ταύτην ἀπεφασίσθη ὁρθῶς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου νὰ γίνῃ ὑπὸ τῶν φοιτητῶν τῆς φιλολογίας καὶ παράστασις ἀρχαίου τινὸς δράματος ἐν μεταφράσει, τῶν χορῶν ἀδομένων. Καὶ ἐγὼ μὲν ἴσως ἐδυνάμην νὰ ὑποθέσω ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη ἐτοίμη τοιαύτη μετάφρασις, ἢ ἐμὴ τῆς Ἀντιγόνης, μετὰ μουσικῆς τοῦ Μενδελσῶνος, ἢ καὶ ἄλλη, καὶ αὐτὴ ἐπίσης ἐτοίμη καὶ ἐκδεδομένη, ἢ τῶν Περσῶν τοῦ Αἰσχύλου μετὰ τῆς Μουσικῆς, ἔχουσα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τὸ διπλοῦν πλεονέκτημα, πρῶτον ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἦν πολὺ γενικώτερον Ἑλληνικὴ καὶ πατριωτικὴ, δυναμένη νὰ θεωρηθῇ ὡς λαμπρὰ προφητεία τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, δεύτερον δ' ὅτι ἡ μουσικὴ ἦν ἔργον τοῦ φιλελληνικωτάτου Πρίγκηπος τοῦ Μάϊνιγγεν, γαμβροῦ τοῦ Διαδόχου τῆς Γερμανίας, ἔργον χειροκροτηθὲν ἐν τῇ τῆς μουσικῆς λίαν εἰδήμονι Γερμανίᾳ· εἶχον δὲ σπεύσῃ ἐγὼ νὰ πέμψω ἔκτοτε τὴν μουσικὴν ταύτην εἰς Ἀθήνας, μετὰ τῆς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς ἀναγκαίας μεταφράσεως.

Ἡ παράστασις δὲν ἔγινε τότε, ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως, ὡς μοὶ ἔγραφον, ἀοιδῶν ἱκανῶν νὰ ψάλλωσι τοὺς χορούς. Ἄλλ' ἤδη, ὅτε ἀοιδοὶ εὐρέθησαν, ἄγνοῶ τί ἐκίνησε τὴν Σύγκλητον, οὔτε τῶν

Περσῶν, οὔτε τῆς Ἀντιγόνης τὴν ἐτοίμην μετάφρασιν ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν σκηνήν, ἀλλὰ νὰ πληρώσῃ 5000 Δρχ., ὥς παρὰ πολλῶν ἤκουσα, ἵνα γίνῃ νέα ἄλλη μετάφρασις, ἢ τοῦ Οἰδίπου τυρράνου. Ὑπῆρχον δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ οἱ κατακρίνοντες τὴν παράστασιν ὑφ' ἑτέραν ἄποψιν, διότι ἤθελον τὸ ἀρχαῖον δράμα νὰ διδαχθῇ ἐν γένει, οὐχὶ ἐν μεταφράσει, ἀλλ' εἰς τὴν πρωτότυπον γλῶσσαν. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης πολλὰ καὶ σφοδρὰ μοὶ ἔγραψε λογία καὶ ἀγχίνους κυρία. Ἀλλ' ἐγὼ καὶ πρὸς αὐτὴν ἰδίως καὶ διὰ τῶν ἑφημερίδων (τῆς Ἐφημερίδος) ἐξήγησα ὅτι, ἵνα διδαχθῇ παρ' ἡμῖν ἀρχαῖον δράμα μετὰ μουσικῆς, γραφείσης ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μέτρων, εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ μετάφρασις, διότι ἄλλως θὰ ψάλλωνται οἱ χοροὶ παρατόνως κατὰ τρόπον γελοῖον.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου, ὁ κυριώτερος ἀνταποκριτὴς τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κολωνίας, μεθ' οὗ σχέσεις ἐκαλλιέργουν, ἵνα δι' αὐτοῦ φέρω εἰς δημοσιότητα, εἴτι ἐνόμιζον συμφέρον εἰς τὴν Ἑλλάδα, μοὶ εἶπεν ὅτι ὁ παρ' ἡμῖν Πρόεδρος τῆς Γερμανίας, κ. von den Brinken, μετετίθετο εἰς Δανίαν, καὶ τοῦτο μοὶ ἐπεκυρώθη ἐν τῷ Ὑπουργείῳ, αὐτοῦ τοῦ κ. Brinken ζητήσαντος τὴν μετάθεσιν διὰ λόγους ὑγείας. Ἦλθε δὲ μετ' οὐ πολὺ αὐτὸς ὁ κ. Brinken πρὸς ἐμέ, ἀπερχόμενος εἰς τὴν νέαν του θέσιν, τίς δ' ἦν ὁ διάδοχος του δὲν ἤξευρε.

Περὶ τὰ μέσα Μαΐου, τηλεγράφημα τοῦ Ὑπουργείου μὲ διέταττε ν' ἀποτείνω παραστάσεις εἰς τὴν Γερμανικὴν Κυβέρνησιν περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀποκρούσεως τῶν δικαίων αἰτημάτων τῆς Κρητικῆς Βουλῆς. Ἀλλ' ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀπότομόν τι τοιοῦτο διάβημα θὰ ἐξέθετε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν μομφὴν ὅτι ἐπεμβαίνει εἰς ὅ,τι δὲν δικαιούται, ἐκόλασα τὰς παραστάσεις, δούς μορφὴν ἐμπιστευτικὴν καὶ συμβουλευτικὴν εἰς τὰς συνδιαλέξεις μου, καὶ παραστήσας ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἐνδιαφερομένη, ὥς πᾶσα ἡ Εὐρώπη, εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, καὶ ὑπὲρ πάντας γνωρίζουσα τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολήν, φρονεῖ σκόπιμον τὸ νὰ συμβουλευσῶσι τὴν Τουρκίαν αἱ εἰσακουόμεναι Δυνάμεις, νὰ δειχθῇ ἐνδοτικὴ εἰς τὰς παραστάσεις τῆς Κρητικῆς Βουλῆς, ὧν αἱ πλεῖσται ἦσαν ἄλλως τε καὶ λίαν δεδικαιολογημέναι.

Καὶ δὲν μετενόησα ὅτι οὕτω προσηνέχθην, διότι εὗρον τὸ Γερμανικὸν Ὑπουργεῖον προκατειλημμένον κατὰ τῆς ἡμετέρας ἀδικαιολογήτου, ὡς ἐφρόνει, ἐπεμβάσεως, περὶ ἧς εἶχεν ἤδη μάθη διὰ τῆς Πρεσβείας του, ἐπραῦνθη δ' ὅτε ἤκουσε τὴν ἐμὴν ἄποψιν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ κατ' αὐτήν. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ συνάδελφός μου τῆς Ἰταλίας μοὶ ἀνέγνω τηλεγράφημα τοῦ ὑπουργοῦ του, ὅστις, παρὰ τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἡμετέρου Πρέσβεως τὰ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐγκυκλίῳ μαθὼν, ἐξέφραζεν ἐπίσης ἰσχυρὰν ἀποδοκιμασίαν κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ν' ἀναμίγνυται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις ξένης δυνάμεως. Ἐξήγησα δὲ καὶ εἰς αὐτὸν ὅτι αἱ διακοινώσεις ἐκεῖναι παρενοήθησαν ἢ ἐγένοντο κατὰ παρεξήγησιν, προὐκλήθησαν δ' ἐκ τῆς δυσχερείας, εἰς ἣν ἐμπίπτει ἡ Ἑλλὰς ὁσάκις περιπλέκονται τὰ πράγματα τῆς Τουρκίας. Περὶ τούτων δ' ἔσπευσα νὰ γράψω εἰς τὴν ἡμετέραν Κυβέρνησιν, ἣτις εὐτυχῶς τότε ἐρῶνθιμisen ἐπὶ τὸ κανονικώτερον τὴν ἐνέργειάν της, καὶ οὕτως ἐπετεύχθη ἡ ἐπιτυχία, ἂν οὐχὶ πάντων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν τῶν ποθουμένων, καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς τότε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀναγκαιοτάτης ἡσυχίας. Ἡ δὲ Γαλλία τόσον ὀλίγον διενόεῖτο νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ὑπόθεσιν, ὥστε καὶ ἱκανὰς ἡμέρας μετὰ ταῦτα, οὔτε μνεῖαν καὶ εἶχε ποιήσῃ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπαντήσεως πρὸς τὸν Πρεσβευτὴν της ἐν Βερολίνῳ. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ ὡς πρὸς τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Ῥωσσίας.

Εἰς τὰς συναναστροφὰς διέπρεπε τότε ἡ χαριεστάτη καὶ ἀρίστη Ἰταλὶς βαρβιτίστρια *Theresina Tua*, καὶ εἰς τὰς ἐπισημοτάτας τῶν οἰκογενειακῶν καὶ εἰς τὴν Αὐλήν, συνεχῶς προσκεκλημένη καὶ χειροκροτουμένη, καὶ παρ' ἑαυτῇ οὐ σπανίως πρόκριτον συναναστροφὴν δεχομένη, ὡς καὶ τῇ 14)26 Μαΐου, ὅτε εἰς αὐτὴν παρών, ἠναγκάσθην, ὅτε καὶ δὲν ἠθέλησα νὰ τῇ ἀρνηθῶ, νὰ χορεύσω, ὃ πρὸ πολλοῦ δὲν εἶχον πράξῃ, τὸν στρόβιλον μετ' αὐτῆς.

Ἀπαίσιος ἀγγελία κατετάραξε πᾶσαν τὴν κοινωνίαν τοῦ Βερολίνου τῇ 14)26 Μαΐου, ἡ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ κωμικοῦ μελοδράματος ἐν Παρισίοις. Ἡ ἐπ' ἀδελφῷ νύμφη τοῦ νοσοῦντος ἡμῶν πρῶην Γενικοῦ Προξένου, κυρία Ἑμμα Σοβερχάϊμ,

παρουῖσα εἰς τὴν παράστασιν, μόλις ἐσώθη ἀναίσθητος, ῥιφθεῖσα κάτω τῶν κλιμάκων καὶ φοράδην κομισθεῖσα ἐκτὸς τῶν πυλῶν. Ἡ δ' εἰς τὸ θέατρον ἐκεῖνο ἐκ Βερολίνου κληθεῖσα πρῶην ἀοιδὸς Lolla Brett μοὶ διηγήθη ὅτι, μόλις μετὰ τὴν τελευταίαν δοκιμὴν μελοδράματος, ὃ ἔμελλε νὰ διδαχθῇ τὴν ἐπαύριον, εἶχεν ἀποδυθῇ τὰ θεατρικὰ ἐνδύματα καὶ ἐξέλθῃ τοῦ Θεάτρου, ὅτε ἐξερῶάγη ἡ πυρκαϊά, καὶ ἐκάη ἐν αὐτῇ ἡ νέα θεραπαινίς, ἥτις τὴν εἶχεν ἐνδύσει. Ἦν δὲ καὶ λίαν συγκεκινημένη ἐκ τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Θεάτρου, ὅστις, καίτοι ἀπολέσας τὸ πᾶν, οὐχ ἥττον, καθ' ἣν ἡμέραν μοὶ διηγείτο ταῦτα, ἐν τινι συναναστροφῇ, τῇ ἔπεμψε δισχίλια φράγκα διὰ τὴν ζήμιαν, ἣν ὑπέστη ἐλθούσα μάτην εἰς Παρισίους, εἰ καὶ ἡ σύμβασις αὐτῶν τοιοῦτό τι δὲν προέβλεπε.

Βαθέως δὲ μὲ κατέθλιπεν ἡ μεθ' ἡμέρας τινὰς ἀφικθεῖσά μοι ἀγγελία τοῦ θανίτου τοῦ ἑξαδέλφου τοῦ πατρός μου, στρατηγοῦ Σκαρλάτου Σούτσου, ἀνδρὸς οὗ ἐγὼ κατώρθωσα τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Σχολεῖον τοῦ Μονάχου, μεθ' οὗ, καίτοι πρεσβυτέρου μου, συνανεστράφην καὶ συνεσπούδασα καὶ ὅστις ἔκτοτε δὲν ἔπαυσε πιστῶς καὶ τελεσφόρως ὑπηρετῶν τὴν πατρίδα του. Εἰς τὸν ἀδελφόν του, τὸν σοφὸν καθηγητὴν Ἰωάννην, ἔγραψα τότε ἐπιστολὴν ἐκφράζουσαν τὴν ἐγκάρδιον λύπην μου.

Τῇ 22 Μαΐου (3 Ἰουνίου) ὁ γλύπτης κ. Grüttner, ὃν εἶχον πέμπῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα συναρμολογήσῃ τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ πολύτιμα εὑρήματα, περατώσας τὸ ἔργον του, μοὶ ἔπεμψε φωτογραφίας τῶν τελευταίων ἀποτελεσμάτων.

Ἡ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῆς Ἑλβετικῆς Κυβερνήσεως γενομένη πρότασις περὶ συνομολογήσεως ἐμπορικῆς συνθήκης, μείνασα ἄνευ ἀπαντήσεως ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπανελήφθη ἐν τῷ ἔτει τούτῳ, καὶ τέλος συνωμολογήθη καὶ ὑπεγράφη ὑπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Ἑλβετοῦ συναδέλφου μου τῇ 29 Μαΐου (10 Ἰουνίου).

Πρὸ τινος ἤδη ὁ υἱός μου Ἀλέξης μοὶ εἶχε γράψῃ ὅτι μία τῶν θυγατέρων μου, ἡ Αἰμυλία, προὔτίθετο νὰ ἔλθῃ παρ' ἐμοί, ἵνα μὴ διάγω μόνος, καὶ ἵνα δύναμαί πως νὰ διάγω μᾶλλον ἀνα-

λόγως πρὸς τὴν θέσιν μου. Ἀνεχώρησε δ' ἡ Αἰμυλία μετὰ Γερμανίδος θαλαμηπόλου, τῇ 16)28 Μαΐου, ἀλλ' ἤξευρον ὅτι ἔμενεν ἐν Ἰταλία περιμένουσα τὰ κιβώτιά της, ὅτε τῇ 28 Μαΐου (9 Ἰουνίου), ἐν ᾧ ἐκαθήμην εἰς τὸ γραφεῖον μου, εἶδον ἀνοιχθεῖσαν τὴν θύραν καὶ εἰσερχομένας δύο ξένας κυρίας, καὶ ἡ Αἰμυλία εὐθὺς ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Εἶχε δ' ἀφικθῇ ἀπὸ τῆς προτεραίας τὴν ἐσπέραν καὶ κατέλυσεν εἰς ξενοδοχεῖον (Thiergarten Hotel). Δὲν εἶχε δ' ἔλθῃ εὐθὺς νὰ κατοικήσῃ παρ' ἐμοί, διότι, ὡς μοὶ εἶπεν, ἐν Ἀθήναις εἶχε διαδοθῇ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ κατοικία μου δὲν ἦν ἱκανῶς ἀξιοπρεπὴς διὰ πρέσβυν, οὐδ' ἔκειτο εἰς κατάλληλον θέσιν. Ἰδοῦσα δ' ὅτι αἱ διαδόσεις ἦσαν ψευδεῖς καὶ συκοφαντικαί, διότι, καὶ ἡ θέσις ἦν μία τῶν ὠραιωτάτων, περιοικουμένη ἐν ἄλλοις καὶ ὑπὸ διπλωματῶν ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων, καὶ ἡ οἰκία εὐπρεπεστάτη, μετόκησεν αὐθημερὸν παρ' ἐμοί. Ἐζήτησα δ' ἀμέσως νὰ προσλάβω καὶ ἄλλα δωμάτια, ἵνα ἡ Πρεσβεΐα καταρτισθῇ, ὡς πρέπει, ὅταν καὶ κυρίας περιλαμβάνει. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπῆντησα δυσκολίας εἰς τὴν πρόσληψιν καὶ τῶν λοιπῶν δωματίων τῆς κατοικίας ἐκείνης, ἀπεφάσισα νὰ μετοικήσωμεν, καὶ τῇ 31 Μαΐου (12 Ἰουνίου) κατελάβομεν τὸν πρῶτον δόμον τῆς οἰκίας An den Zelten 18, πληρώσας μέχρι τέλους Ἰουνίου τὴν εἰς ἣν πρὶν κατόκουν. Ἦν δὲ τὸ ἐνοίκιον ὑπερτριπλάσιον τοῦ προτέρου, ἀλλ' ὁ μισθός μου ἔπρεπε νὰ ἐπαρκῇ εἰς αὐτό.

Δύο ἡμέραι εἶχον παρέλθῃ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἐκεῖ μεταβάσεως, ὅτε, τὴν ἐσπέραν τῆς τρίτης (2)14 Ἰουνίου), ἀνέγνων ἐν ταῖς δημοσιεύσεσι Wolff τηλεγράφημα λέγον ὅτι «κατ' ἐπίσημον ἀγγελίαν» **παύομαι**, ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ τοῦ Μάρκου Δραγούμη.

Ἡ πρώτη μου φροντὶς ὑπῆρξε τὴν ἐπαύριον πρὸ μεσημβρίας νὰ καλέσω ἀμέσως τὸν νέον οἰκοδεσπότην μου καὶ νὰ τῷ δείξω τὸ τηλεγράφημα τοῦτο· ὁ δὲ εἶχε τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν διάκρισιν ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι, ἂν ἡ εἵδησις ἀληθεύῃ, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μένω δεδεμένος εἰς τὸ μόλις συνομολογηθὲν ἐνοικιαστήριον, καὶ συγκατένευσε νὰ δεχθῇ πληρωμὴν μέχρι μόνον τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας δὲ καὶ ἔξ ἐπιστολῶν τῶν ἐμῶν ἐν Ἀθήναις ἔμαθον τὴν ἀντικατάστασίν μου

διὰ τοῦ Α. Βλάχου, περὶ ἧς ἡ θυγάτηρ μου Αἰμυλία, ὅτε ἀπῆλθεν, οὐδὲν ἐγνώριζεν, οὐ μόνον αὐτῇ, ἀλλ' οὐδ' ἡ Βασίλισσα, ἣτις, ὅτε τὴν ἐδέχθη εἰς ἀποχαιρετισμόν, τῇ εἶπεν ὅτι ἐλπίζει νὰ τὴν ἴδῃ μετ' ἐμοῦ εἰς Βεισβάδεν, καὶ ὅτε, καὶ ἡ ἰδία ἀπήρχετο μεθ' ἡμέρας τινάς, τὸ αὐτὸ εἶπε πρὸς τὴν θυγατέρα μου Ἑλένην. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτέρας πηγῆς μοὶ ἤλθεν ἡ εἴδησις, ἐκ Παρισίων, ὅπου ὁ υἱός μου Εὐγένιος, ἰδὼν τὸν συνοδεύοντα τὸν Βασιλέα ὑπασπιστὴν Χατζηπέτρον, ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι ἐπαύθην, ὥς λίαν γέρων, καὶ ἵνα διορισθῶσι νεώτεροι. Ὁ λόγος ἦν ἀκαταμάχητος καὶ τιμᾷ τὴν νοημοσύνην τῶν τότε ὑπουργῶν. Δὲν ἔρριπτον, ὥς οἱ Σπαρτιαῖται, εἰς τὸν Κεάδαν τοὺς γέροντας, ἀλλὰ καὶ ἔσωζον τὴν πατρίδα ἀπὸ τῶν Κρονολήρων. Τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἐτόλμων νὰ ὁμολογήσω ἀπέναντι κυβερνήσεως, ἧς ὁ Αὐτοκράτωρ ἐδύνατο κατὰ τὴν ἡλικίαν σχεδὸν νὰ εἶνε πατήρ μου, ὁμοίως καὶ ὁ στρατηγὸς Μόλτκε, καὶ ἄλλοι τῶν ἐν ταῖς ὑπερτάταις θέσεσιν. Εὗρισκον ὅμως ἐν τῷ ἐπιχειρήματι τούτῳ καὶ τὴν ἐξήγησιν, διατὶ οἱ ἡμέτεροι ὑπουργοὶ δὲν ἐνόμισαν ὀρθόν, ἢ καὶ εἰσέτι ἐπικαιρον νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν ἴδρυσιν γερουσίας ἐν Ἑλλάδι.

Τῇ δὲ 7)19 Ἰουνίου εἰς τὸ μέγα ἵπποδρόμιον τῆς Βεστένδης, εἰς ὃ μᾶς ἔφερεν ἡ κυρία Λανδάου, ἀπαντήσας τὸν Ὑπουργὸν Herbert Bismark, τὸν ἠρώτησα, εἴτι γινώσκει περὶ τῆς μετακλήσεώς μου, καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι ἔλαβε τηλεγράφημα τῆς ἐν Ἀθῆναις Πρεσβείας ἀναγγέλλον αὐτὴν καὶ τὴν ἀντικατάστασίν μου δι' ἐνὸς **Βάρχου**, ἢ οὕτω πως καλουμένου, ἀλλ' ὅτι περιέμενε τὴν ἔγγραφον ἔκθεσιν, πρὶν ἢ ἀναφέρει περὶ τούτου εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

Ἀφ' οὗ δ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν, προσκληθεὶς, μετέβην εἰς Μαγδεβούργον, εἰς ἀποχαιρετισμόν τῶν φίλων μου Ἰαπώνων Ταναχάση, καὶ τοῦ πατρὸς τῆς κυρίας Z. Brandt, τῇ ἐπιούσῃ ἔλαβον τὴν ἐπίσημον παῦσίν μου, στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὅτι ἡ Κυβέρνησις θέλει νὰ ποιήσῃται ἑτέραν χοῆσιν τῆς μακρᾶς πείρας μου. Εἶτα δ' ἔλαβον καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Κλέωνος ἐκ Σοφίας, καθ' ἣν εἶχε διαδοθῇ ὅτι, ἐμοῦ πανομένου, θὰ μετετίθετο ὁ ἴδιος ὡς Πρέσβυς εἰς Ῥώμην. Ἀλλὰ τοῦτο ἦν κενὸν

ἄκουσμα, διότι ὁ ἐν Ἀθήναις Πρέσβυς τῆς Ἰταλίας καὶ ἡμέτερος φίλος κ. Κουρτοπάσης εἶπεν εἰς τὴν θυγατέρα μου Ἑλένην, ὅτι ἠρώτησε τὸν Τρικούπην περὶ τούτου, ὥς καὶ περὶ ἄλλων συγχρόνως διαδόσεων, ὁ δ' ἀπεκρίθη que tout cela est de la haute fantaisie ! Οὐχ ἦττον προέτρεπον τὸν Κλέωνα νὰ μὴ παραιτηθῇ, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθῇ ὑπηρετῶν τὴν πατρίδα κατὰ καθῆκον καὶ τοι μὴ ἀγνοῶν ὅτι ἦν θῦμα ἀδικίας.

Ἄμα δὲ τὴν παῦσιν λαβὼν, ἀπῆλθον αὐθημερὸν πρὸς τὸν Κόμητα Βίσμαρκ καὶ τῷ ἀνήγγειλα αὐτήν, ἐρωτῶν ἂν θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἴδω αὐτοπροσώπως τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τῷ ἐγχειρίσω ὁ ἴδιος τ' ἀνακλητήριά μου. Μοὶ ἀπεκρίθη δ' ὅτι θὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς τῆς Α. Μ. καὶ θὰ μοὶ ἀναγγεῖλῃ αὐτὰς ἐγγράφως. Τῇ 14)26 δὲ μοὶ ἔγραψε, κατὰ διαταγὴν του, εἰς τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσέτι δὲν δέχεται. Ἀλλὰ τῇ 18)30, πρὸ μεσημβρίας ἐξελθὼν, εὐτυχῶς δ' ἐπανελθὼν οἴκαδε ἐν καιρῷ, εὔρον ἐπιστολὴν τοῦ Κόμητος Βίσμαρκ, λέγουσαν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ θὰ μ' ἐδέχετο τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν περὶ τὰς 2 1/2, καὶ τοὺς ἐπανῆλθεν ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου, ἵνα μοὶ ἀναγγεῖλῃ τοῦτο καὶ προσωπικῶς. Ἐπρόφθασα λοιπὸν εἰς τ' Ἀνάκτορα, πρὸ τῆς ὀρισθείσης ὥρας, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, ὃν τινες τῶν ἐφημερίδων μόλις ἔτι ἔταπτον μεταξὺ τῶν ζώντων, ἦλθε πρὸς ἐμέ, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, στεῖρῶ τῷ βήματι, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον νεανικώτατα συνδιαλεγόμενος καὶ πολλάκις μὲ συνεκίνησε διὰ τῶν πρὸς με εὐμενεστάτων ἐκφράσεών του. Ἐπανειλημμένως εἰπὼν μοι πόσῃν ἡσθάνθη χαράν, ὅτε πρό τινος μὲ εἶδεν ἐπανελθόντα.

Μ' ἐκράτησε δὲ πλησίον του μέχρι σχεδὸν τῆς 3 1/2, ὥστε εἰς τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἰσπανίας κ. Γανδάς, ὅπου κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὥραν ἤμην προσκεκλημένος εἰς γεῦμα, ἠναγκάσθην ν' ἀπέλθω ἐν πλήρει στολῇ.

Μικρὸν πρὸς τῆς ἐσχάτης ταύτης παρουσιάσεώς μου εἶχεν ἔλθῃ πρὸς ἐμέ Ἀρχιερεὺς τις Ἑλλήν, ὁ Μητροπολίτης Νεοκαισαρίας Μελέτιος, περιηγούμενος πρὸς συλλογὴν βοηθημάτων ὑπὲρ τῶν σχολείων τῆς Μακεδονίας, καὶ συνιστώμενός μοι ὑπὸ

τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας δι' ὃ καὶ ἔσπευσα καὶ ἐγὼ νὰ τὸν συστήσω δι' ἐγκυκλίου πρὸς πάντας τοὺς ἐν Γερμανίᾳ Προξένους, διότι, πρὶν ἢ δώσω τ' ἀνακλητήριά μου, εἶχον ἔτι τὸ δικαίωμα τοῦτο.

Μετὰ τὴν παρουσίαν δ' ἔμεινα ἔτι μίαν ἐβδομάδα εἰς Βερολίνον διὰ τὰς ἀναγκαίας ὁδοιπορικὰς παρασκευάς, ὅτε καὶ τὸν γραμματέα κ. Ἀντωνόπουλον, μὴ εὗρων τὸν Ὑπουργὸν Βισμάρκ, παρουσίασα εἰς τὸν ὑφυπουργὸν Βέρχεμ, καὶ τῶν Ἀπάντων μου, ὅσους τόμους δὲν εἶχον δώσῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Βρασιλίας (ἀπὸ τοῦ Η'. μέχρι τοῦ ΙΔ'), ἀφῆκα τῷ Πρέσβει του, ἵνα τοὺς προσφέρῃ εἰς τὴν Α. Μ., καὶ ἐν ἄλλοις ἐδέχθην παρ' ἐμοὶ νέον εὐφυᾶ καὶ πεπαιδευμένον, τὸν ἐπὶ θυγατρὶ ἑγγονον τῆς κυρίας Ζωγράφου, μαθητὴν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, ὃν κατὰ πρῶτον ἐγνώρισα.

Τὸ ὁδοιπορικὸν σχέδιον, ἐμοῦ καὶ τὸ τῆς θυγατροῦς μου, ἦν, δεχθέντες διαφόρους προσκλήσεις, αἵτινες μᾶς εἶχον ἀποταθῇ, νὰ μεταβῶμεν κατ' ἀρχὰς εἰς Μαγδεμβούργον καὶ μείνωμεν ἐκεῖ ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἢ περισσοτέρας παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ πατρὸς τῆς κυρίας Ταναχάση. ἐκεῖθεν δέ τινας ἡμέρας νὰ διατρίψωμεν ἐν Harzburg παρὰ τῇ φίλῃ καὶ προστάτιδι τῆς Καλλιτεχνίας κυρίᾳ Ahl, μεθ' ὃ νὰ μεταβῶμεν ἴσως ἐπὶ ὅλην ἐβδομάδα εἰς Κοβούργην παρὰ τῇ κυρίᾳ Canneburg, ἣτις καὶ διὰ τὴν ἐκεῖ παράστασιν τῶν Λ'. ἐνδιεφέρετο· ἀπὸ δὲ τῆς Κοβούργης ν' ἀπέλθωμεν εἰς Βεισβάδεν, εἰς προσκύνησιν τοῦ Βασιλέως, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κοβλεντίαν.

Ἄλλ' ἐπιστολὴ τῆς κυρίας Σαπουντζάκη (Κολοκοτρώνη) ἀπέτρεψε πάσας ταύτας τὰς προθέσεις, διότι μᾶς ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ Βασίλισσα μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνεχώρει εἰς Πετρούπολιν. Ἀπέσχομεν λοιπὸν πασῶν τῶν ἄλλων ἐπισκέψεων· καὶ ἀφ' οὗ ἡ θυγάτηρ μου καὶ ἐγὼ ἐγεύθημεν παρὰ τῷ Πρεσβευτῇ τῆς Γαλλίας κ. Herbett μόνω, διότι ἡ οἰκογένειά του ἀπῆν εἰς Παρισίους, καὶ τῇ 24 Ἰουνίου (6 Ἰουλίου) εἰς τὴν ἐν Witzleben ἑπαυλιν τῆς κυρίας Στέγγελ τῇ 25 Ἰουνίου (7 Ἰουλίου), ἡμέρᾳ Πέμπτῃ, κατὰ τὰς 5 τὸ ἑσπέρας, ἀπῆλθομεν, ὑπὸ πολλῶν φίλων καὶ

μελῶν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος προπεμπόμενοι εἰς τὸν σταθμόν.

Καθ' ὁδὸν εἶχον διατρέξῃ βιβλιάριόν τι περὶ φυτοφαγίας, ὃ μία τῶν γνωρίμων μου Κυριῶν μοι εἶχε δώσει ἀναχωροῦντι, γραφὲν γαλλιστὶ ὑπὸ νέας Ἀγγλίδος φοιτησάσης εἰς τὸ γαλλικὸν Πανεπιστήμιον, καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν Γερμανικὴν. Μετ' ἐμὲ δὲ τὸ ἔλαβε καὶ τὸ ἀνέγνω καὶ ἡ θυγάτηρ μου. Μετὰ δὲ τὸ Βασιλικὸν γεῦμα μοι εἶπεν ὅτι, εἰ καὶ εἰς τὰ τῆς φυτοφαγίας οὐδέποτε εἶχεν ἐγκύψῃ, τοσαύτην ὅμως ἐντύπωσιν τῇ ἐνεποίησεν ἡ ἀνάγνωσις, ὥστε δὲν ἐδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς τὸ στόμα τῆς οὐδὲν τῶν παρατεθειμένων κρεάτων.

Τῇ δ' ἐπαύριον, ἀφικθέντες εἰς Βεισβάδην, κατελύσαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Nassauerhof, ἐπεσκέφθην δ' ἀμέσως τὴν κυρίαν Σαπουντζάκη, ἣτις, ἀναγγείλασά με, μὲ προσεκάλεσε μετὰ τῆς Αἰμυλίας, κατὰ τὰς 2 ἐν ὀνόματι τῆς Βασιλίσσης εἰς γεῦμα, εἰς ὃ εὔρομεν καὶ τὴν ἡγεμονόπαιδα Θηρεσίαν τῆς Βαυαρίας, ἣτις μὲ προσωμίλησεν Ἑλληνιστί, καὶ τὴν ἀδελφὴν τῆς Βασιλίσσης, πριγκήπισσαν Βέραν, παρ' ἣ καὶ ἐκάθησα εἰς τὴν τράπεζαν. Μετὰ δὲ τὸ γεῦμα ἐκάλεσεν ἡ Βασίλισσα ἐμὲ καὶ τὴν θυγατέρα μου εἰς τὴν αἴθουσάν της καὶ ἐκαθήσαμεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διαλεγόμενοι, ὅτε ἡ Α. Μ. ἐδείχθη εὐμενεστάτη, περὶ δὲ τῆς παύσεώς μου οὐδὲν ἄλλο εἶπεν, ἢ ὅτι βεβαίως θὰ χαίρω νὰ ἴδω πάλιν προσεχῶς τὴν Ἑλλάδα.

Τῇ δ' ἐπιούσῃ ἀπήλθομεν εἰς Κοβλεντίαν, πρὸς ἀποχαιρετισμὸν τῆς Αὐτοκρατείας, καί, ἐξ ἐντελοῦς ἀπειρίας τῆς πόλεως, κατελύσαμεν εἰς τὸ Berliner Hof, ἄθλιόν τι καταγώγιον, μόλις ἐπιδεχόμενον τὸ ὄνομα ξενοδοχείου. Ἀπῆλθον δ' αὐθημερὸν εἰς τ' Ἀνάκτορα, ἀλλ' ἡ Αὐτοκρατεία εἶχεν ἐξέλθῃ. Προσεκλήθην ὅμως τῇ ἐπαύριον εἰς τὸ γεῦμα κατὰ τὰς 5¹/₂, μετ' ἐντολῆς νὰ εἶμαι εἰς τὴν Αὐλὴν κατὰ τὰς 5¹/₄. Τῷ ὄντι δ' ἅμα ἀνηγγέλθην, ἡ Αὐτοκρατεία, ἣν ἡ κοινὴ φήμη ἔλεγε μὴ οὔσαν εἰς κατάστασιν οὐδὲ νὰ κινηθῇ, μ' ἐδέχθη ὀρυσία, εἶτα δ' ἐκάθησε καί, διατάξασά με νὰ καθήσω καὶ ἐγώ, ἤρξατο συνδιαλεγομένη, καὶ οἱ λόγοι της ἤλεγχον, ὥς πάντοτε, βαθύνοιαν καὶ ζωηρότατον αἶσθημα

ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν ἄλλοις δ' ἐξετάθη ἐπὶ τοῦ θέματος πόσον μεγάλα εἰσὶ τὰ καθήκοντα τῶν κυβερνώντων, καὶ πόσον δύσκολος ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν· ἐγὼ δὲ διῦσχυρίσθην ὅτι ἡ ἔλλειψις ὀρθῆς ἀνατροφῆς καὶ ὑγιῶν ἀρχῶν στρεβλοῖ καὶ διαφθείρει τὴν κοινωνίαν, παραβλάπτουσα τὰ κυριώτερα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ περὶ τῶν Ἰρλανδῶν δ' ἐγένετο λόγος, καὶ μ' ἐδικαίωσε λέγοντα ὅτι ὀρθῇ μοὶ φαίνεται ἡ τάσις τοῦ Γλάδστωνος τοῦ νὰ ἱκανοποιήσῃ, καθ' ὅσον ἐνδέχεται, ὅ,τι δίκαιον εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν. Ὅτε δὲ Τῇ συνεχάρην, διότι ἡ κατάστασις τῆς υἱείας Της ἦν πολὺ κρείττων ἢ ὅτι κοινῶς νομίζεται, μοὶ εἶπεν ὅτι ἡ ὥρα τοῦ τέλους Της ἤξεύρει ὅτι δὲν ἀπέχει. Ἀλλ' ἀπήντησα, ὅτι, κατ' ἐμὴν πεποίθησιν, ἡ Ἀ. Μ. θέλει ἐξακολουθῇ ζῶσα ἐν ὅσῳ ὑπάρχει ἐν καθήκον πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπὶ γῆς. Ὅτε δ' ἤκουσεν ὅτι καὶ ἡ θυγάτηρ μου μὲ συνώδευεν ἐν Κοβλεντία, μοὶ ἐξέφρασε πολλὴν λύπην ὅτι δὲν τὸ ἐγνώριζεν, ἵνα ἐπίσης τὴν προσκαλέσῃ εἰς τὴν τράπεζάν Της.

— Ἄλλως τε, μοὶ εἶπε, τράπεζάν μου τὴν λέγω, ἀλλὰ δὲν παρακάθημαι εἰς αὐτήν. Οἱ ἱατροὶ δὲν μοὶ τὸ ἐπιτρέπουσι. Θὰ σᾶς ἴδω ὅμως πάλιν μετὰ ταῦτα. Καὶ τῷ ὄντι, ἅμα ἠγέρθημεν, ἡ Αὐτοκράτειρα, χωρὶς ὑπ' οὐδενὸς νὰ βοηθῇται, μόνον δ' εἰς μικρὰν ῥάβδον στηριζομένη, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, εἰς ὃ ἡμεῖς συνηγμένοι, καὶ ὀρθία διὰ μακρῶν συνδιελέγη καὶ μετ' ἐμοῦ καὶ μετ' ἄλλων τινῶν τῶν προσκεκλημένων.

Τῇ 29 Ἰουνίου (11 Ἰουλίου) ἀπῆλθον περὶ τὰς 3.10 μετὰ τῆς Αἰμυλίας εἰς τὸν σταθμόν, καί, ἐπειδὴ δὲν ἠθέλον, ἅμα ἐλθοῦσα ἐξ Ἑλλάδος, εὐθὺς πάλιν ἐκείνη νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ, ἐχωρίσθημεν, ἐκείνης μὲν ἀπελθούσης εἰς Παρισίους, ὅπου ὁ ἀδελφός της Εὐγένιος, εἰδοποιηθεὶς, τὴν περιέμενε καὶ τὴν ἐδέχθη τὴν αὐτὴν ἐσπέραν, ἐμοῦ δ' ἀπελθόντος εἰς τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν διὰ Βασιλείας, Μεδιολάνων, Ἀγκῶνος, Βριντησίου, Κερκύρας, Πατρῶν καὶ Κορίνθου εἰς Ἀθήνας.

Τὴν πρώτην ἡμέραν, διελθὼν διὰ Ἐϊδελβέργης, Καρλσρούης, Βάδεν, κατέλυσα ἐν Βασιλείᾳ εἰς ἄθλιον κοιτῶνα τοῦ Hotel Victoria.

Τὴν δευτέραν ἢ ὁδοιπορία δι' Ἑλβετίας καὶ τοῦ **Ἀγίου Γοτθάρδου**, ἦν γραφικωτάτη, μάλιστα κατὰ ταύτην τὴν ὥραν τοῦ χρόνου. Αἱ σύριγγες, διάφοροι κατὰ τὸ μῆκος, διεδέχοντο ἀλλήλας σχεδὸν καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν. Κατὰ πᾶσαν τὴν πρωΐαν ἐνετρύφων εἰς τὰ ἐξαίσια τοπεῖα τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου. Μετὰ τὸ Flühlen εἶδον τὴν Λουκέρνην μετὰ τῆς λίμνης αὐτῆς, καὶ κατόπιν, μετὰ τὰς τραχείας καὶ ποιητικὰς ὄχθας τῆς λίμνης τῶν **τεσσάρων δασῶν** (Vier Waldensee), τὸ Schwitz. Ἀπαράμιλλος δὲ καὶ ἱκανὴ πάντα ζωγράφον ἐμπνέουσα νὰ ἐνθουσιάσῃ ἦν ἡ θεά, ἦν περὶ τὰς 10,50 εἴχομεν ἐκ τοῦ σταθμοῦ Erstfeld εἰς τὴν ἀπέναντι ὑψηλὴν καὶ κατάφυτον κοιλάδα, τὴν ἀνοιγομένην μεταξὺ τῶν κρημνῶν τῶν Ἀλπεων, καὶ ἀπολήγουσαν ἄνω εἰς τὴν ζώνην τῶν αἰωνίων πάγων. Μετὰ δὲ τὰς μακροτέρας τῶν νεωστὶ διατρυθεισῶν συρίγγων, διήλθομεν περὶ τὰς 2,40 πρὸ τοῦ Λουγάνου καὶ τῆς κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἐκτεινομένης χαριεστάτης αὐτοῦ λίμνης, καὶ ἐν Μεδιολάνῳ, περὶ τὰς 5, καταλύσας εἰς τὸ ὡραῖον ξενοδοχεῖον τοῦ **Καβούρ**, εἶχον τὸν καιρὸν, καὶ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπιούσαν μέχρι τῆς 11, νὰ διατρέξω τὴν ὡραίαν πόλιν, καὶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν λαμπράν της μητρόπολιν, τὴν μεγαλοπρεπεστάτην στοάν της (passage) καὶ τὸν δημόσιον κῆπον.

Τὴν μετ' αὐτὴν δ' ἡμέραν διὰ Πάρμας, Πιατσέντσας, Μοδένας καὶ Ρίμινι, μερῶν αὐτῶν ὑπὸ τῆς φύσεως πλουσίως κεκοσμημένων, ἔφθασα εἰς τὰς 10.45 τῆς νυκτὸς εἰς Ἀγκῶνα, ὅπου ὁ εἰς ὃν ἐνεπιστεύθην ἀμαξηλάτης μ' ἔφερεν εἰς τὸ δῆθεν ξενοδοχεῖον τοῦ σιδηροδρόμου (Albergo di Ferrovia), οὐδὲ τοῦ ὀνόματος καπηλείου ἄξιον.

Ἐκεῖθεν δ' ἀναχθεὶς τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἰς τὰς 8,10 καὶ διὰ πάσης τῆς ἡμέρας παρακολουθήσας τὴν μᾶλλον μονότονον παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς, ἔφθασα εἰς τὰς 10,45 εἰς Βρεντίσιον. Ἐνταῦθα δέ, ἀφ' οὗ μοι ἐκλάπη τὸ ἐν τῶν παραβροχίων μου, μ' ἐφορολόγησαν δὲ οἱ πυλωροὶ ἀντὶ δῆθεν τελωνιακῆς ἐπιθεωρήσεως, εἰς τὸ ἐλληνικὸν ξενοδοχεῖον τῆς Εὐρώπης δὲν εὔρον εἰς κατάλυμα, εἰμὴ τρύπαν τινὰ ἐν εἵδει φυλακῆς, ἄνευ φωτὸς καὶ ἀέ-

ρος, καὶ ἦν διὰ πάσης τῆς νυκτὸς μοὶ διεφιλονείκουν οἱ προκατοι-
κοῦντες πολυάριθμοι κώνωπες. Ἐνταῦθα ἔμεινα ἐν ἀργείᾳ καὶ
μὴ ἔχων πού τὴν κεφαλὴν κλίνειν, εἴτι νὰ ἴδω ἢ νὰ πράξω, δι' ὅ-
λης τῆς ἐπομένης ἡμέρας. Εὐτυχεστάτην ὁμως εἶχον συνάντησιν,
τὴν τοῦ Συμβούλου τῆς ἐν Βερολίνῳ Ὀθωμανικῆς Πρεσβείας,
τοῦ φίλου μου Ohan Bagdalian, μεθ' οὗ ἀπὸ τῆς 2 μετὰ τὸ
μεσονύκτιον συνέπλευσα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου Πέλο-
πος, καὶ τὴν ἐπομένην μεσημβρίαν κατήχθημεν εἰς Κέρκυραν.
Ἐπὶ τῶν 5 δὲ ὥρῶν τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς ἡμῶν, ἐπεσκέφθην
τόν φίλον μου Γυμνασιάρχην κ. Ρωμανόν, καί, ὥς πάντοτε, ὅτε
διηρχόμην διὰ Κερκύρας, τὴν κυρίαν Μαρμορᾶ, τὸ γένος Θεοτόκη,
ἦν πρόωρος θάνατος ἀνῆρπασε μετ' ὀλίγον, καὶ τὸν νεωστὶ ἰδρὺ
θέντα ἀνδριάντα τοῦ Καποδιστρίου.

Τῇ δὲ Κυριακῇ, 5)17 Ἰουλίου κατὰ τὰς 6 τὸ πρωῒ, κατα-
πλεύσας εἰς Πάτρας, ἐπὶ τῆς μιᾶς ὥρας τῆς ἐκεῖ διαμονῆς ἡμῶν,
παρηκολούθησα τὸν Ohan παρὰ τῷ ἀδελφῷ του Ἀράμ, Προ-
ξένῳ τῆς Τουρκίας, καὶ παρ' αὐτῷ καὶ τῇ ὥραίᾳ γερμανίδι συ-
ζύγῳ του καὶ τῇ ἀδελφῇ του προγευθείς, ἀπῆλθον κατὰ τὰς 7,
καὶ διὰ Κορίνθου καὶ τοῦ σιδηροδρόμου ἀφίχθην περὶ τὰς 9 εἰς
Ἀθήνας, ὅπου, ὑποδεχθείς με εἰς τὸν σταθμόν ὁ υἱός μου Ἀλέ-
ξης, μὲ συνώδευσεν κατὰ τὸ μεσονύκτιον, εἰς τὴν ἑπαυλὶν του
ἐν Κηφισσίᾳ, ἐνθα συγκατώκησα μετὰ τῆς οἰκογενείας του.

Ἐταῦθα λήγει τὸ στάδιον τοῦ δημοσίου μου βίου, οὐχὶ ἐκ
τῶν βραχυτέρων. Τὴν ἡλικίαν 78έτης, καὶ ἐπὶ 58 ἔτη κατὰ δύ-
ναμιν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα χρέος νὰ ἐκτελέσω ἀγωνισθείς, κατέ-
πλευσα εἰς τὸν ἡσυχον τοῦτον λιμένα, εἰς οὗ τὸν μυχὸν δὲν θ' ἀρ-
γήσω πλέον ν' ἀπαντήσω τὸν αἰώνιον ὄρμον. Ὅτε δ' ἔθετον
τοῦτο τὸ τέρμα εἰς τὴν μακρὰν ταύτην συναρμολογίαν βιογρα-
φικῶν λεπτομερειῶν, αἵτινες ἐμὲ μᾶλλον ἢ πάντα ἄλλον ἐνδιαφέ-
ρουσι, δύω τινὰ ἐπίεζον τὴν καρδίαν μου, τὸ μὲν ἡ τύχη τῶν
θυγατέρων μου, ἃς ἀπέλιπον ὀπίσω μου ἐν πενίᾳ, εἰ καὶ δὲν μὲ
βαρύνει ἡ συνείδησις ὅτι φέρω αὐτῆς τὴν εὐθύνην, τὸ δὲ ἡ κα-
τάστασις τῆς Ἑλλάδος, ὀλίγον ἀνταποκρινομένη εἰς ὅ,τι περὶ
αὐτῆς ὠνειρεύθην καὶ ἥλπισα.

